

Сергєєва О. Р.

*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Університету імені Альфреда Нобеля*

Sergeeva O. R.

*Candidates of Sciences in Public Administration,
Associate Professor the department of enterprise,
trade and exchange activity
Alfred Nobel University*

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

THE ESSENCE AND MAIN ASPECTS OF THE MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE CASH FLOWS

Анотація. В умовах сьогодення важлива роль у функціонуванні підприємства відводиться грошовим коштам. У статті розглянуто науково-методичні підходи до визначення сутності та виявлення основних аспектів управління грошовими потоками підприємства. Актуальність дослідження зумовлена тим, що в період кризових перетворень в економіці країни особливого значення набувають питання забезпечення достатнього рівня життєдіяльності підприємств. Досліджено етапи управління грошовими потоками підприємства. Згруповано актуальні проблеми, які виникають під час управління грошовими потоками підприємств в умовах кризи.

Ключові слова: грошовий потік, управління грошовими потоками, грошові кошти, надходження, етапи управління.

Постановка проблеми. У сучасних кризових умовах управління грошовими потоками підприємства є важливим засобом підвищення ефективності його господарювання.

В умовах глобальної економічної кризи важливою умовою господарювання є комплексна оцінка стану підприємства, що набуває особливо важливого значення практично для всіх ланок фінансово-економічної системи. Особлива увага приділяється підприємству як первинній і провідній одиниці економіки держави, оскільки саме тут створюються конкретні економічні блага, які стають першоосновою національного багатства [5, с. 36]. Фінансово-господарська діяльність вітчизняних підприємств неможлива без наявності і руху грошових коштів, який і визначає вхідні та вихідні грошові потоки. Визначення сутності поняття «грошовий потік», а також «управління грошовими потоками» є дискусійним питанням серед багатьох учених-економістів. Нині через велику різноманітність поглядів та дискусій стосовно досліджуваного питання воно залишається недостатньо вивченим у науковій літературі. Необхідність подальшого дослідження сутності та основних аспектів ефективного управління грошовими потоками підприємства зумовлена тим, що без наявності грошових потоків на підприємстві неможливий жоден напрям його діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність грошей у функціонуванні підприємства та шляхи їх надходження досліджували такі вчені-економісти, як А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Дж. Кейнс. Теоретичні та практичні аспекти сутності грошових потоків, а також управління грошовими потоками підприємства знайшли відображення у працях вітчизняних та закордонних учених, таких як: І.О. Бланк, М.Д. Білик, Ф.Ф. Бутинець, В.М. Гриньова, Г.Г. Кірейцев, І.А. Маркіна, А.М. Поддєрьогін, Ю. Бріггем, Р. Брейлі, Дж. Ван Хорн та ін. Ці науковці глибоко вивчали досліджуване питання, а також зробили значний внесок для подальшого його дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні та подальшому уточненні сутності поняття грошових потоків, а також дослідженні основних аспектів управління грошовими потоками підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сьогоденні умовах функціонування вітчизняних підприємств великою проблемою є брак грошових коштів для виконання поточних зобов'язань. Це відбувається через недостатнє залучення грошових коштів, а також нерациональне їх використання. Відомо, що основою будь-якого підприємства є грошові потоки, саме це спонукає більшість науковців продовжувати дослідження стосовно питань сутності грошових потоків та, насамперед, процесу їх ефективного управління.

Забезпечуючи прибуткову діяльність підприємств, керівники здійснюють управління грошовими потоками. Грошові активи є основою всіх сфер діяльності підприємства, опосередковують кругообіг капіталу на всіх його стадіях, підвищують ліквідність, платоспроможність і забезпечують фінансову стійкість підприємства. Платоспроможність і ліквідність прямо залежать від спроможності підприємства своєчасно і в потрібному обсязі генерувати грошові потоки. Все це вимагає реалізації цілісної системи прогнозування, планування і контролю над грошовими потоками. В умовах фінансової кризи управління грошовими потоками підприємств є надзвичайно актуальним.

Управління грошовими потоками підприємства є важливим елементом в організації його фінансово-господарської діяльності. Також управління грошовими потоками підприємства є необхідною функціональною стратегією, успіх якої виступає запорукою високих результатів підприємницької діяльності, конкурентоздатності та динамічного розвитку підприємства [1, с. 108].

Для підприємств, які працюють у кризовому середовищі, головним є безперервний рух грошових коштів, який може забезпечити функціонування основної діяль-

ності, оплату зобов'язань та здійснення соціального захисту працівників [11, с. 151]. Дослідження й аналіз руху та динаміки грошових потоків підприємства дає можливість виявити перевищення надходжень над зобов'язаннями й оцінити спроможність підприємства до самофінансування.

Вчені-економісти стверджують, що сутність поняття грошових потоків можна трактувати по-різному, залежно від завдань аналізу [13, с. 102].

Аналіз наукових досліджень свідчить про те, що існує велика кількість підходів до трактування сутності поняття грошового потоку як економічної категорії.

І.О. Бланк наголошує, що грошовий потік підприємства являє собою сукупність розподілених у часі надходжень та виплат грошових коштів, які генеруються його господарською діяльністю [2, с. 315].

В.А. Верба та О.А. Загородніх трактують поняття грошового потоку як різницю між кількістю отриманих та витрачених коштів [4, с. 75]. Вищенаведене твердження поділяє і С.О. Москвін, стверджуючи, що сутність грошового потоку обмежується поняттям різниці між грошовими надходженнями й витратами [11, с. 45].

І. Балабанов пояснює сутність грошового потоку, передбачаючи обіг грошей, який протікає безпосередньо в часі. При цьому автор звертає увагу на те, що система відношень, яка виникає під час грошового потоку, носить фінансовий характер [1, с. 175].

МСБО № 7 «Звіт про рух грошових коштів» трактує поняття «грошовий потік» як надходження і вибуття грошових коштів та їхніх еквівалентів. Грошові кошти складаються з готівки в касі і депозитів до запитання [8].

Д. Ван Хорн та Д. Вахович зазначають, що грошові потоки підприємства – це:

- потоки готівкових коштів, які мають безперервний характер;

- власні обігові кошти.

Чистий грошовий потік може утворюватися не лише за рахунок приросту чи скорочення власних обігових коштів, а й шляхом збільшення або зменшення таких видів активів та пасивів підприємства, як:

- 1) дебіторська заборгованість;
- 2) кредиторська заборгованість (поточні зобов'язання);
- 3) інші активи;
- 4) інші пасиви [3, с. 217].

О. Дзюблук визначає грошовий потік як базове джерело для погашення позик та спосіб оцінки кредитоспроможності підприємства. Вчений вважає, що для розрахунку грошового потоку підприємства слід використовувати такі фінансові показники, як:

1) виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

2) кредиторська заборгованість;

3) інші поточні зобов'язання.

Також О. Дзюблук стверджує, що дебіторська заборгованість не є частиною грошового потоку підприємства (адже існує достатня ймовірність перетворення її на сумнівну або безнадійну), а є наслідком неперетворення її в наявні грошові ресурси.

Л.М. Коваленко наголошує на тому, що грошовий потік – це надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів у результаті виробничо-господарської діяльності підприємств [6, с. 79]. Ми поділяємо думку Л.М. Коваленка та вважаємо необхідним під час визначення сутності грошового потоку враховувати наявність виробничо-господарської діяльності підприємства.

Управління грошовими потоками – один із найважливіших сегментів фінансової роботи на підприємстві,

від ефективності організації якого залежать як поточні результати діяльності, так і майбутні темпи розвитку господарюючого суб'єкта [9, с. 247].

Метою ефективного управління грошовими потоками будь-якого підприємства є гарантування фінансової та економічної рівноваги шляхом коригування та збалансування обсягів надходжень та витрат грошових коштів господарюючого суб'єкта.

В умовах кризи для отримання бажаного економічного результату діяльності важливе місце посідають своєчасний моніторинг фінансового стану підприємства та оперативне реагування на виявлені негативні показники, саме тому одним із важливих елементів управління грошовими потоками підприємства повинна бути внутрішньогосподарська інформація про фінансовий стан.

Процес управління грошовими потоками підприємства повинен здійснюватися в рамках економічної політики підприємства та бути одним із важливих інструментів досягнення основної мети підприємницької діяльності – підвищення добробуту власників капіталу за рахунок збільшення щорічного прибутку та росту ринкової вартості підприємства.

І.О. Бланк стверджує, що процес управління грошовими потоками підприємства охоплює такі етапи:

- забезпечення повного і достовірного обліку грошових потоків підприємства і формування необхідної звітності;

- аналіз грошових потоків підприємства в попередньому періоді;

- оптимізація грошових потоків підприємства;

- планування грошових потоків підприємства в розрізі окремих їх видів [2, с. 320].

Рациональне управління грошовими потоками підприємства є вагомим елементом процесу збільшення обігу його капіталу. Отже, прибутковість діяльності підприємства прямо взаємодіє із системою управління грошовими потоками. Ми вважаємо, що систему управління грошовими потоками підприємства доцільно реалізувати за допомогою певних етапів управління (рис. 1).

Аналізуючи рис. 1, доцільно зауважити, що планування і прогнозування грошових потоків є елементами внутрішньогосподарського фінансового прогнозування та планування на підприємстві, у результаті використання яких досягається узгодженість величини очікуваних грошових потоків із потребами фінансового забезпечення господарських операцій підприємства в рамках його операційної, інвестиційної та фінансової діяльності [10, с. 416].

У рамках даного етапу важливим є проведення аналізу грошових коштів у періоді, що передував звітному. Такий аналіз здійснить оцінку суми та рівня середнього залишку грошових активів підприємства, а також визначить ефективність використання грошових засобів із погляду ліквідності підприємства та його здатності вчасно розрахуватися за зобов'язаннями [2, с. 332]. На нашу думку, основним завданням етапу прогнозування і планування є запровадження дієвого плану надходжень та видатків грошових коштів підприємства в контексті окремих складників його господарської діяльності, який забезпечить безперервну платоспроможність.

Наступним етапом є впровадження запланованих параметрів та подальше здійснення фінансово-господарської діяльності. У рамках даного етапу, на нашу думку, доцільно: запровадити масштаб цін на товарний асортимент підприємства; розробити основні аспекти ведення грошових розрахунків підприємства з клієнтами; розробляти та впроваджувати методику залучення додаткових фінансових ресурсів для здійснення діяльності підпри-

емства; розробляти та реалізувати заходи, спрямовані на мобілізацію фінансових ресурсів як із внутрішніх, так і з зовнішніх джерел.

Фінансовий контролінг передбачає побудову систем контролю над грошовими активами, моніторинг виконання планових показників фінансово-господарської діяльності підприємства та дотримання встановлених значень. Реалізація даного етапу передбачає своєчасне виявлення відхилень величини та строків формування вхідних та вихідних грошових потоків від індикаторних величин; локалізацію виявлених відхилень та проведення аналізу причин їх формування; своєчасне інформування фінансового менеджера про виявлене відхилення; обґрунтування та подання варіантів урахування відхилень під час прийняття подальших управлінських рішень щодо управління грошовими потоками підприємства [10, с. 423].

Ураховуючи мобільність грошових коштів, доцільно відзначити, що навіть у короткостроковому періоді планові показники можуть не відповідати дійсності. Саме тому важливими аспектами в системі управління грошовими потоками підприємства є коригування показників та оцінка досягнутих результатів.

Для здійснення коригування фінансові менеджери можуть переглядати цільові (прогнозовані та планові) показники формування грошових потоків підприємства; відстрочувати формування вихідних грошових потоків шляхом здійснення пролонгації заборгованості, реструктуризації боргів; інкасувати відстрочені вхідні грошові потоки [10, с. 425].

В основі планування грошових потоків покладено грошові розрахунки, які сприяють підвищенню оборотності активів і капіталу, забезпечують фінансову стійкість, надають прогнозну інформацію для розвитку, сприяють своєчасним виплатам фінансовим партнерам як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Отже, грошові потоки пов'язані з ліквідністю, платоспроможністю та фінансовою здатністю підприємств ефективно вести господарську діяльність [6].

Оптимізація грошових потоків підприємства ґрунтується на збалансованості обсягів додатного та від'ємного грошових потоків. Відсутність такої збалансованості призводить до утворення дефіцитного і надлишкового грошових потоків, що однаково негативно впливає на діяльність підприємства.

Негативні наслідки дефіцитного грошового потоку підприємства проявляються у зниженні ліквідності та рівня платоспроможності підприємства, що призводить до зростання кредиторської заборгованості, зростання тривалості фінансового циклу підприємства та зниження показників ефективності використання капіталу підприємства.

Негативні наслідки надлишкового грошового потоку передусім проявляються у тому, що грошові кошти, які не задіяні в обороті підприємства, породжують значні альтернативні витрати: втрачається реальна вартість тимча-

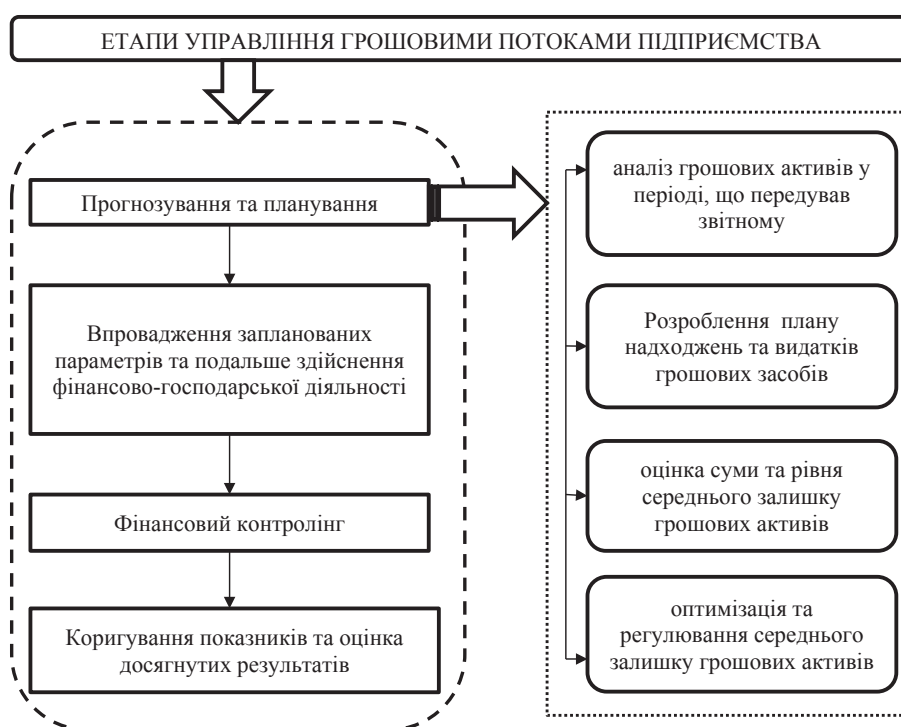

Рис. 1. Система управління грошовими потоками підприємства

Джерело: сформовано автором на основі [9]

сово вільних коштів, унаслідок інфляції уповільнюється оборотність капіталу, через простій коштів втрачається частина потенційного доходу у зв'язку з утраченою вигодою від прибуткового розміщення коштів в операційному або інвестиційному процесі [9, с. 246].

Отже, оптимізація грошових потоків є процесом вибору найкращих форм їх організації на підприємстві з урахуванням умов та особливостей здійснення господарської діяльності. Результати оптимізації грошових потоків знаходять своє відображення у системі планів формування та використання грошових коштів у наступному періоді.

Актуальні проблеми, які виникають під час управління грошовими потоками підприємств в умовах кризи, доцільно згрупувати так:

- відсутність розмежування управління грошовими потоками в розрізі операційної, фінансової та інвестиційної діяльності;
- низький рівень застосування в процесах управління грошовими потоками сучасних інформаційних технологій;
- недотримання гнучкості планування грошових потоків;
- відсутність чітко розробленого процесу складання фінансових планів;
- низька ефективність використання грошових коштів у результаті здійснення підприємством зовнішньоекономічної діяльності;
- недотримання пропорцій розподілу грошових коштів для здійснення підприємством реальних та фінансових інвестицій;
- нерациональне встановлення інтервалів та методів планування;
- допущення помилок в обліковій документації та ін.

Висновки. Ефективне управління грошовими потоками призводить до фінансової гнучкості підприємства, а саме збалансованості надходжень і видатків грошових коштів, збільшення обсягів продаж, оптимізації витрат за рахунок доцільного перерозподілу ресурсів, залучення

кредитів на вигідних умовах, а також підвищення платоспроможності підприємства.

Для підвищення ефективності управління грошовими потоками підприємства важливо дотримуватися таких рекомендацій:

- узгоджувати стратегічні цілі підприємства з його фінансовими можливостями;
- планувати довгострокові та короткострокові шляхи розвитку підприємства;
- забезпечити оптимізацію грошових потоків та їх ефективне фінансування;

- здійснювати постійний контроль над розподілом грошових коштів;

- формувати резервні джерела фінансування;

- підвищувати рівень залучення інвестицій до підприємства.

Отже, головне завдання підвищення ефективності управління грошовими потоками – забезпечення платоспроможності підприємства. Перспективним дослідженням у цій галузі є вивчення проблем економічних збитків, які можуть виникнути в процесі неефективного управління грошовими потоками.

Список використаних джерел:

1. Балабанов И.Т. Финансовый анализ и планирование / И.Т. Балабанов ; 2-е изд, доп. – М. : Финансы и статистика, 2008. – 208 с.
2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент : [учебный курс] / И.А. Бланк ; 2 е изд., перераб. и доп. – К. : Ника Центр, Эльга, 2004. – 656 с.
3. Ван Хорн Дж.К. Основы управления финансами / Дж.К. Ван Хорн ; пер. с англ. ; гл. ред. серии Я.В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 800 с.
4. Верба В.А. Проектний аналіз : [підручник] / В.А. Верба, О.А. Загородніх. – К. : КНЕУ, 2000. – 322 с.
5. Демчук Н.І. Теоретико-методичні засади діагностики фінансово-економічного стану суб'єктів господарювання / Н.І. Демчук, А.Ю. Євладенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 11. – С. 36–41.
6. Коваленко С.О. Сутність грошових потоків та їх роль в управлінні фінансами підприємств / С.О. Коваленко // Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua.
7. Литвинчук Т.В. Грошові потоки в системі правління підприємством / Т.В. Литвинчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6. – С. 86–90.
8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7). Звіт про рух грошових коштів IASB від 01.01.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_019.
9. Нагайчук В.В. Управління грошовими потоками підприємства / В.В. Нагайчук // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – № 1(52). – С. 245–249.
10. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент / А.М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2005. – 536 с.
11. Стащук О.В. Грошові потоки підприємства: суть та необхідність управління / О.В. Стащук, А.М. Хандучка // Молодий учений. – 2014. – № 6.
12. Циган Р.М. Удосконалення класифікації грошових потоків з урахуванням сучасних умов господарювання / Р.М. Циган // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4(106). – С. 150–155.
13. Яструбецька Л.С. Грошові потоки в оцінці інвестиційного проекту / Л.С. Яструбецька // Фінанси України. – 2015. – № 5. – С. 101–109.

Аннотация. В сегодняшних условиях важная роль в функционировании предприятия отводится денежным средствам. В статье рассмотрены научно-методические подходы к определению сущности и выявлению основных аспектов управления денежными потоками предприятия. Актуальность исследования обусловлена тем, что в период кризисных преобразований в экономике страны особое значение приобретают вопросы обеспечения достаточного уровня жизнедеятельности предприятий. Исследованы этапы управления денежными потоками предприятия. Сгруппированы актуальные проблемы, которые возникают при управлении денежными потоками предприятий в условиях кризиса.

Ключевые слова: денежный поток, управление денежными потоками, денежные средства, поступления, этапы управления.

Summary. In terms of today's important role in the functioning of the enterprise is given in cash. We consider the scientific and methodological approaches to defining the essence and identify the main aspects of cash management company. Relevance of the study due to the fact that during the crisis changes in the economy are particularly important issues to ensure a sufficient level of life companies. Studied stage cash management business. Grouped actual problems that arise in the management of cash flows for companies in crisis.

Key words: cash flow, cash flow management, cash receipts, management stages.